

УДК 378.14:811.1612

ТРИФОНОВА О. С.

м. Миколаїв

ФОНЕТИЧНА ВИРАЗНІСТЬ МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЯК ЗАПОРУКА ПРАВИЛЬНОГО МОВЛЕННЯ ЇХНІХ ВИХОВАНЦІВ

У статті висвітлено погляди вчених-класиків на проблему культури виразного мовлення дітей; подано визначення дефініцій «виразний», «виразність», «фонетична виразність мовлення майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів»; розглянуто класифікацію фонетичних засобів виразності мовлення; подано зразки вправ з формування фонетичної виразності мовлення в майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Ключові слова: виразність мовлення, інтонаційна виразність, фонетична виразність мовлення, майбутні вихователі дошкільних навчальних закладів.

Постановка проблеми. Відповідно до вимог соціального замовлення держави, на що наголошує Національна стратегія розвитку освіти України на 2012–2021 роки, одне з провідних завдань модернізації освіти є формування національно свідомої особистості студента, яка відзначається високою культурою спілкування, усвідомленим ставленням до української мови, мовленнєвою компетентністю в різних сферах спілкування, здатністю до творчості, мобільності, розвитку професійного потенціалу. Надзвичайну роль у детермінації процесу становлення особистості відіграє мова, в якій відбивається сприйняття національної картини світу конкретною людиною, конкретною мовною особистістю. Культуру рідного мовлення необхідно виховувати ще на етапі дошкільного дитинства і від того, наскільки виразним і правильним є мовлення вихователя, залежатиме й мовлення її вихованців. Отже, актуальним є питання щодо формування фонетичної виразності мовлення в майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Мета статті. З'ясувати сутність поняття «виразний», «виразність мовлення», висвітлити класифікацію фонетичних засобів виразності мовлення, визначити поняття «фонетична виразність мовлення майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів».

Виклад основного матеріалу. Проблема формування культури виразного мовлення в дітей порушувалась у працях вітчизняних учених – класиків (С. Ф. Русова, В. О. Сухомлинський, К. Д. Ушинський). Так, К. Д. Ушинський вважав, що взаємини вихователя і вихо-

ванців мають вирішальне значення і впливають на ефективність навчання дітей рідної мови, зокрема розвитку їхнього виразного мовлення. На глибоке переконання вченого, кожне слово є результатом думки та почуттів людини, через які в мові відтворюються природа країни, її історія і культура. Із-поміж засобів розвитку мовлення дітей К. Д. Ушинський виокремлював фольклорні жанри, зокрема прислів'я, приказки і скоромовки. За його словами, вони мають вагоме значення у процесі вивчення рідної мови як за формою, так і за змістом, оскільки в них, як у дзеркалі, віддзеркалюється народне життя зі всіма своїми мальовничими особливостями. Вивчення цих малих форм фольклору, на думку вченого, сприяє тому, що діти ознайомлюються з чудовими народними виразами, в них збагачується й активізується словник дитини, засвоюються орфоепічні норми рідної мови, розвивається чітка дикція, фонематичний слух, відпрацьовуються навички виразного усного мовлення. Провідне місце у процесі формування фонетичної виразності мовлення в дошкільників належить скоромовкам. К. Д. Ушинський обґрунтував необхідність їх використання тим, що вони вдосконалюють власне мовлення, розвивають чітку дикцію і темп мовлення. Учений також радив використовувати скоромовки задля чистої та правильної вимови звуків та «розвитку в дітей чуття до звукових красот рідної мови» [12, с. 129].

В умовах сьогодення слушними є рекомендації С. Ф. Русової щодо фонетичної виразності мовлення дітей і дорослих. Учена наголошувала на тому, що, оскільки дитина найбіль-

ше наслідуює саме мовленнєві звуки, наголоси, тому важливо, щоб її оточували люди, які володіють літературним мовленням. Розповіді, читання літературних творів, бесіди, на думку С. Ф. Русової, є найкращим засобом вивчення дітьми правильного літературного мовлення. При цьому, зауважує вчена, педагог повинен володіти не лише правильним мовленням, а й своїм голосом, інтонацією, щоб найкраще передавати почуття героїв, висловлювати своє ставлення до їхніх вчинків. Одночасно «з фонетичним процесом розвитку мовлення дитини відбувається й розвиток логіки, логічної думки, що висловлюється у реченнях» [9, с. 209].

Актуальною на сучасному етапі є новаторська й оригінальна методика формування мовленнєвої культури особистості В. О. Сухомлинського. На думку вченого, кінцевою метою навчання дітей рідної мови є формування національно-мовленнєвої особистості, яка душею відчуває слово, передає найтонші відтінки думки, почуттів, переживань, яка дбає про красу і культуру власного мовлення. Одним із провідних чинників формування мовленнєвої особистості дитини в мовленнєвому середовищі, на думку В. О. Сухомлинського, є мовлення дорослих, слово педагога, вихователя, який бездоганно володіє мовою, всіма її нормами. Перед вихователями, вчителями, педагогами завжди постає питання як же досягти того, щоб їхні вихованці досконало оволоділи рідною мовою, знали її літературно-орфоепічні норми, влучно вживали образні вирази, фразеологізми, прислів'я та приказки, щоб мовлення їхніх дітей було емоційним, образним, виразним? Відповідь на це запитання ми знаходимо у праці «Рідне слово», в якій В. О. Сухомлинський наголошував на тому, що мова це матеріальне висловлення думки і дитина лише тоді знатиме її, коли разом зі змістом сприйматиме яскраве емоційне забарвлення, живий трепет музики рідного слова, оскільки, на твердження вченого, без переживання краси слова розум дитини не може збагнути потаємних граней його змісту [11, с. 184].

Як бачимо, вчені одноставно наголошують на тому, що на мовлення дітей впливає насамперед правильне, фонетично виразне мовлення дорослих, які їх оточують.

Розглянемо сутність наукового тлумачення поняття «виразний». У мовознавстві по-

няття «виразний» використовується для комплексної характеристики об'єктів чи явищ як в естетичному, так і в емоційному аспектах. Так, С. І. Ожегов характеризує означене поняття таким чином: «яскравий за своїми властивостями, зовнішнім виглядом» [8, с. 102]. Як бачимо, це поняття відображує естетичний аспект. Щодо емоційного аспекту, то у Великому тлумачному словнику сучасної української мови (2009) поняття «виразний» подано у двох аспектах: 1) який зовнішніми ознаками передає внутрішні якості, почуття, переживання (про обличчя, очі і т.ін.); 2) чіткий, розбірливий, легко зрозумілий [4, с. 147].

Поняття «виразність» учені трактують у широкому та вузькому значенні. За словами М. І. Ляшя, виразність у широкому розумінні – це всі ті засоби і прийоми, за допомогою яких у читача виникає особливий інтерес і увага до змісту і форми мовлення. Виходячи з цього, образність, на думку вченого, є чинником виразності: все, що є образним, те є виразним. Натомість, як зазначає М. І. Ляш, не все виразне може бути образним. Отже, у вузькому значенні виразність виключає зі змісту образність [7, с. 131]. Цю думку підтверджують слова О. О. Бахмутової про те, що виразність мовлення не завжди пов'язана з емоційністю й образністю. За словами вченої, виразність мовлення це – найбільш точна її відповідність змісту, завдань і обставин мовлення. Виразність мовлення забезпечується насамперед її логічною точністю, правильним позначенням необхідного відтінку думки.

Б. М. Головін визначив такі типи виразності мовлення: лексичну, стилістичну, синтаксичну, вимовну, акцентологічну й інтонаційну виразність мовлення. За Л. П. Федоренко, до засобів виразності мовлення належать: інтонація, яка виражає емоційний стан людини, експресія, мета висловлювання (повідомлення, запитання), а також різні морфологічні засоби (частки, вигук, модальні слова, суфікси емоційної оцінки), синтаксичні засоби (вступні слова й словосполучення, стилістичні фігури), розмаїття лексичних засобів (семантичні ряди – синоніми, антоніми, переносне вживання слів, тощо).

Інші науковці (Н. Д. Бабич, О. М. Горошкіна, М. І. Пентилук та ін.) акцентують увагу на виразальних засобах художнього і звукового

мовлення. Із-поміж засобів звукового мовлення учені виокремлюють логічний наголос, видозміну голосу, зупинки у мовленні, темп і тембр мовлення, звукоповторення, милозвучність, інтонацію. За словами Н. Д. Бабич, оволодіння виражальними засобами звукового і художнього мовлення забезпечить його виразність, адже говорити виразно – значить добирати з арсеналу понятійних, емоційно-експресивних і навіть екстралінгвістичних засобів такі, що викликають діяльність уяви, тобто змушують бачити почуте і давати йому оцінку [2, с. 141].

За І. О. Синицею, в усному мовленні багато важать додаткові, так звані «паралінгвістичні» й «екстралінгвістичні» засоби виразності мовлення (модуляція голосу, паузи, міміка, жести), які бувають нерідко красномовніші, ніж лінгвістичні. Додаткові засоби можуть також спрямовувати усне мовлення, переводити його з однієї теми на іншу. Особливу роль в усному мовленні відіграє інтонація. На думку вченого, важливо не тільки те, що вимовлено, але і яким чином вимовлено. Інтонація надає мовленню не тільки виразного й емоційного забарвлення, а й точності, зрозумілості [10, с. 14–22]. Існує така диференціація інтонаційних засобів виразності: інтонаційно-акцентний (що належить до тону і сили); інтонаційно-мелодійний (належить до явищ висоти тону, мелодики, інтенсивності, темпу); інтонаційно-синтаксичний (акцентно-інтонаційні способи членування висловлювання і вираження синтаксичних відношень); інтонаційно-смысловий (в якому інтонація є засобом семантичного членування, об'єднання і виокремлення синтаксичних послідовностей). С. С. Бухвостова також наголошує на тому, що інтонаційна виразність є важливою якістю усного мовлення, яка впливає на глибину сприйняття, доторкується уяви, думки, почуття людини, володіє великою силою впливу на слухачів, є показником глибини та ясності думки, показником загальної мовленнєвої культури людини [3, с. 5].

Інтонація визначається як сукупність кількох фонетичних засобів (компонентів): фразового наголосу, пауз, мелодики, тембру і темпу. Усі ці засоби пов'язані між собою, але їх співвідношення може змінюватися залежно від змісту, мети, ситуації висловлювання

(Н. І. Тоцька). В. О. Артемов вважає, що інтонація мови слугує для організації та розпізнання людських вчинків, для виконання логічного, вольового й емоційного ставлення до дійсності. На його думку, фізично інтонація є єдністю кількості змінюваних та своєрідно розчленованих у часі коливань основного тону та їх сили [1, с. 40–41]. Учений дає таку характеристику мовленнєвої інтонації: вона є засобом спілкування, визначає емоційно-вольові відносини людей у процесі спілкування, розрізняє комунікативні типи та види речень, має стилістичне значення, є однією з ознак правильної літературної вимови, має певні акустичні особливості: час і зміну в часі, частоту коливань основного тону та інтенсивності, а також звукову енергію під час вимови фрази, передає завершеність висловлюваної думки, сприймається як комунікативне спрямування запитання, вигук, розповідь; має фізіологічні та психологічні закономірності [1, с. 10–11]. Учені (В. О. Артемов, Н. Д. Бабич, Н. І. Тоцька, Л. П. Федоренко, М. Ф. Фомічова та ін.) наголошують на тому, що сукупність інтонаційних засобів фонетично організують мовлення, встановлюють смислові відношення між частинами фрази, дозволяють мовцеві виражати різноманітні почуття (радість, сум, гнів, страх тощо).

Особливого значення в розвитку рідного мовлення дітей, зокрема формуванні фонетичної виразності їхнього мовлення набуває питання щодо сприйняття мовлення дошкільниками. За М. І. Жинкіним, сприйняття мовлення – це слухо-м'язовий процес, який полягає в тому, що ми сприймаємо мовця не тільки за допомогою органів слуху, але й м'язами мовленнєво-рухового апарату, який за допомогою невловимих мікрорухів дублює його мовлення задля того, щоб створити належну асоціацію між слуховим і моторним уявленням. Задля цього необхідне комбіноване тренування слуху і артикуляційних органів, оскільки одні властивості звучного мовлення розпізнаються за акустичними характеристиками (тон, сонорність), інші – за артикуляційними (місце і спосіб творення). Ураховуючи ту обставину, що в лінгвістичній пам'яті людини зберігається індивідуальна акустико-артикуляційна база певної фонемі, яка сформована на основі набутого мовленнєвого дос-

віду, і слухач (аудитор) завжди намагається співвіднести те, що чує, з тим, що є в його вербальній пам'яті, відтак, обумовленість мовленнєвого процесу мовною системою – це спільна психологічна характеристика, властива як продукуванню, так і сприйняттю мовлення, а корекція слухо-вимовних навичок здебільшого залежатиме від спільних зусиль вихователя і дітей [6, с. 45]. З цим безпосередньо й пов'язане те, що вихователь, мовлення якого є нерозбірливим, невиразним, засміченим мовними покручами навряд чи зможе виховати високу культуру українського мовлення в дітей. Водночас яскрава, розбірлива, фонетично увиразнена вимова вихователя неминуче накладе позитивний відбиток на мовлення дошкільників.

Зупинимось ще на одному важливому чиннику фонетичної виразності рідного мовлення – фонематичному слуху, формування якого зокрема, здійснюється й під час навчання дітей вимови звуків. Це положення обумовлене тим, що межа між процесами сприйняття і відтворення є дещо умовною і рухливою, адже будь-яке сприймання містить у собі момент необхідності подальшого відтворення сприйнятого й діти у процесі спілкування не залишаються тільки слухачами або тільки мовцями, вони водночас поєднують ці обидві функції. Звідси випливає важливий методичний висновок: фонематичний слух можна розглядати і як сенсорний, і як моторний процес, тому перш ніж розвивати фонетичну виразність мовлення, діти повинні бути вже добре натренованими у слуханні зразкового українського мовлення дорослих.

Отже, під фонетичною виразністю мовлення ми розуміємо вміння майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів використовувати виразні засоби звукового мовлення (вимовні, інтонаційно-акцентні, інтонаційно-мелодійні, екстралінгвістичні) з метою досягнення ефекту впливу на слухачів у різних ситуаціях спілкування.

Зауважимо, що українське мовлення більшої студентів й досі перебуває під впливом російської мови: зустрічаються неправильні наголоси в словах, відсутність дзвінкої вимови дзвінких приголосних у кінці і середині слова, «акання», м'яка вимова звука [ч] тощо. Так, на практичних заняттях студентам було

запропоновано виконати декілька завдань. Щодо визначення наголосу в словах, то з'ясувалося, що лише 32% студентів правильно виконали завдання. Зазначимо, що ми навмисне добирали слова, наявні в обох мовах, і які різняться наголосом з метою виявлення інтерферентних помилок. В інших же респондентів (68%) відчувався вплив російської мови. З них 18% допустили 2–3 помилки у таких словах: «олень, сла́бкий, дрова́» замість правильного наголосу на першому складі у словах олень, дрова, на другому – у слові слабкий. 26% майбутніх вихователів не змогли правильно визначити наголос у 4–5 словах: «черешник замість черешник, щавель замість щавель, олень замість олень, черговий замість черговий, яблуневий замість яблуневий». Інші респонденти (24%) припустились більше 6 помилок, переважно у таких словах: «спина́ замість спина, циган замість циган, чу́ткий замість чуткий, фарту́х замість фарту́х, милити замість милити, вимова замість вимова, дочка́ замість дочка́, завдання замість завда́ння».

Окрім того, в мовленні студентів зустрічалися такі орфоепічні помилки: м'яка вимова звука [р] в кінці слів (пові[р'], буква[р'], календа[р'], зві[р']); м'яка вимова звука [ч] (дів[ч']инка, хлоп [ч']ик, їжа[ч']ок, соба[ч']ка, [ч']орний, [ч']ервоний); «акання» в ненаголошеній позиції (п[а]садили, к[а]лиса, с[а]ковиті, [а]ранжевий, с[а]ва, с[а]бака, п[а]мідори, с[а]рока); оглушення приголосних у кінці й середині слова (зага[т]ка, виногра[т], ді[т], гарбу[с], гри[п]ки, залю[п]ки); порушення вимови фрикативного звука [г] ([г]руша, пирі[г], [г]олу[п], я[г]нятко) та ін.

Ефективне формування фонетичної виразності мовлення майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів забезпечується шляхом виконання студентами вправ. За словами С. У. Гончаренка, залежно від умов навчання вправа є або єдиною процедурою, в межах якої здійснюються всі компоненти процесу навчання, усвідомлення змісту її дії, закріплення, узагальнення й автоматизація, або однією з процедур поряд із поясненням і заучуванням, які передують вправі і забезпечують початкове усвідомлення змісту дії і її попереднього закріплення. Вправа в цьому випадку, як зауважує вчений, забезпечує завер-

шення усвідомлення й закріплення, а також узагальнення й автоматизацію, що, як наслідок, призводить до повного оволодіння дією й перетворення її, залежно від досягнутої міри автоматизації, в уміння або навичку [5, с. 59]. Проілюструємо прикладами вправ, які пропонувались студентам – майбутнім фахівцям дошкільної освіти – на практичних заняттях із навчальних дисциплін лінгводидактичного напрямку.

Вправа. Вимовте кінцеві звуки дзвінку у поданих словах:

Аналіз, в'яз, град, голуб, зорепад, дід, джаз, лебідь, багаж, гараж, ніж, переказ, віз, гарбуз, дзьоб, луг, круг, друг, сад, город.

Вправа. Прочитайте скоромовки, поступово прискорюючи темп. Чітко вимовляйте звуки:

- Голоміз, голоміз, покинь сани, бери віз!
- Груша гусениць не любить, грушу гусениця любить.
- Суне сова свої слова. Яка сова, такі й слова.
- У маленької Сани перекинулися сани.
- У дворі гуси гелготали – гаву налякали.

Вправа. Прочитайте прислів'я, змінюючи їх мелодику: голосно, пошепки, у середньому реєстрі. Вивчіть їх напам'ять:

Незнайко на печі лежить, а Знайко по дорозі біжить. У сердитого й коліна гострі. Гостре словечко коле сердечко. Ранні пташки росу п'ють, а пізні – слізки. Мийся чистіше – будеш миліше. Як сіно косять, то дощів не просять. Вовка ноги годують. Нових друзів май, старих не забувай!

Вправа. Замість крапок у поданих словах поставте потрібні літери: [г] або [ґ]: а...укання, ...уркання, джер...отіння, з...рая, ман...о, ба...атир, ...авкіт, ...валт, ...і...ієна, ...ава, ...улястий, мада...аскар, фра...мент, ан...іна, від...адка, ...руша, ...удзик, ...олка, ...азета, дов...оносик, ...ілля, а...рус, а...усі, ...усеничний, а...акання, віль...а, дж...ут, ...речний, ...олос, ...арбуз, ...ел...іт, о...орожа, дзи...а, ...ірка, по...одок, я...нятко, ан...лієць, я...одина.

Вправа. Промовте речення так, щоб відчувалися: а) радість; б) сум; в) острах; г) гнів; г) подив:

На добраніч, мої лялечки, мої зайчики і ведмедики. Як почув це Зайчик-Вихваляйчик, як дременував по лісі! Ступили обидва на кладку, зійшлись посередині та й ну один одного лобами й рогами бити!

Вправа. Запам'ятайте наголос у поданих словах, що найчастіше зустрічаються в дошкільному закладі:

Приятьель, приятьелька, новина́, вірші, український, поза́торік, випадок, чита́ння, навча́ння, запита́ння, завда́ння, ра́зом, око́мір, посмішка, ремісник, нявча́ти, нявкати, щедро́та, посере́дині, по́повзки, ослуха́тися, приспів, по́значка, стара́нний, ласка́вий, надлишковий, нижньо́реберний, нижньо́губний, просторо́вий, трискладо́вий, яблуне́вий, яворо́вий.

Вправа. Прочитайте і запам'ятайте слова з подвійним наголосом:

Бажа́ний, дітво́ра, за́гадка, медяник, опові́дач, за́чин, за́тишок, пола́сувати, ба́йдуже, вбра́ння, безза́хисний, по́милка, дере́вце, білизняний, винагоро́да, до́бренький, за́головок, котло́вий, лазу́ровий, мерзло́та, млино́вий, мо́вчанка, м'язо́вий, наглядáчка, весняний, за́тримка, на́клад, опі́сля, пересу́вка, за́вжди, пузири́стий, черешне́вий, задарма́, милости́виця, ясний.

З метою вправлення студентів у правильному вживанні слів із подвійним наголосом добиралися фрагменти із художніх творів для дітей. Проілюструємо на прикладі слів шкода / шкода.

Вправа. Прочитайте тексти, стежачи за правильною вимовою приголосних і голосних звуків. Запам'ятайте і вживайте правильно слова з подвійним наголосом:

І стоїть таке дівчатко, Шкода з тобою розмовляти, посміхається до татка, Даремно час теряти, – довгий пензель у руці, Ти Жук, а я – Бджола, різні фарби на лиці. Прощай! – і загула (Л. Глібов)

– Ах ти, шкода, наша шкода!
Що ж ти наробила? (Н. Забіла)

Однією з форм активізації навчально-пізнавальної діяльності майбутніх фахівців дошкільної освіти є самостійна робота, що впливає на якість їхньої підготовки, розвиває творчі здібності, формує позитивне ставлення до навчання. Під самостійною роботою розуміємо таку форму організації навчально-пізнавальної і мовної діяльності студентів, за якою під керівництвом викладача і його завданнями студенти самостійно здійснюють навчально-пізнавальні дії, які спрямовані на оволодіння відповідним матеріалом з форму-

вання мовленнєвої особистості дітей дошкільного віку. Проілюструємо прикладами завдань, що пропонувались студентам для самостійного опрацювання.

Завдання. Опишіть письмово, як Ви поясните артикуляцію звуків [г] і [ґ] дітям. Доберіть вправи на диференціювання звуків [г] і [ґ] і фольклорні й художні тексти з цими звуками.

Завдання. Прочитайте оповідання Н.Забіли «Про півника та курочку і про хитру лисичку», «Бджолина перемога», «Біла шубка» і виокремить з них фонетичні засоби образного мовлення. Заповніть таблицю.

Назва твору	Фонетичні засоби образного мовлення	Приклади
	звукослідування	
	звукова анафора	
	звукова епіфора	
	асонанс	
	алітерація	
	рима	

Висновки і перспективи досліджень. Результати виконання студентами модульних завдань дозволили стверджувати, що майбутні фахівці дошкільної галузі освіти вдосконалили власне українське мовлення, були обізнані із засобами фонетичної виразності мовлення, оволоділи теоретичними й методичними засадами формування фонетичної виразності мовлення в дітей дошкільного віку.

TRIFONOVA E. S.
Mykolaiv

PHONETIC EXPRESSIVENESS OF SPEECH OF FUTURE EDUCATORS OF PRESCHOOL EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS AS A GUARANTEE OF CHILDREN'S CORRECT SPEECH

The article deals with the scientists views on the problem of culture of children's expressive speech; the definitions 'expressive', 'expressiveness', 'phonetic expressiveness of speech of future educators of preschool educational establishments' have been given; the classification of phonetic means of expressiveness of speech have been considered; the examples of exercises on formation of phonetic expressiveness of speech of future educators of preschool educational establishments have been given.

Key words: expressiveness of speech, intonation expressiveness, phonetic expressiveness of speech, future educators of preschool educational establishments.

ТРИФОНОВА Е. С.
г. Николаев

ФОНЕТИЧЕСКАЯ ВЫРАЗИТЕЛЬНОСТЬ РЕЧИ БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ ДОШКОЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ КАК ЗАЛОГ ПРАВИЛЬНОЙ РЕЧИ ИХ ВОСПИТАННИКОВ

В статье освещены взгляды ученых-классиков на проблему культуры выразительной речи детей; дано определение дефиниций «выразительный», «выразительность», «фонетическая выразительность речи будущих воспитателей дошкольных учебных заведений»; дана классификация фонетических средств выразительности речи и образцы упражнений по формированию фонетической выразительности речи будущих воспитателей дошкольных учебных заведений.

Ключевые слова: выразительность речи, интонационная выразительность, фонетическая выразительность речи, будущие воспитатели дошкольных учебных заведений.

Перспективу подальших розвідок у цьому напрямку вбачаємо у формуванні інших засобів виразності мовлення в майбутніх фахівців дошкільної галузі освіти.

Список використаних джерел

1. Артемов В. А. Языковая культура речи / В. А. Артемов. — М. : Знание, 1961. — 46 с.
2. Бабич Н. Д. Основы культуры мовлення / Надія Денисівна Бабич. — Львів : Світ, 1990. — 232 с.
3. Бухвостова С. С. Формирование выразительности речи у детей старшего дошкольного возраста [пособие для студентов фак. дошк. воспитания и работников дет. садов] / С. С. Бухвостова. — Курск : Курск. гос. пед. ин-т, 1976. — 58 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. — К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. — 1736 с. : іл.
5. Гончаренко С. Український педагогічний словник / Семен Устимович Гончаренко. — К. : Либідь, 1997. — 376 с.
6. Жинкин Н. И. Механизмы речи / Николай Иванович Жинкин. — М. : Учпедгиз, 1958. — 489 с.
7. Ильяш М. И. Основы культуры речи : учеб. пособ. / Михаил Иванович Ильяш. — К. : Вища школа, 1984. — 187 с.
8. Ожегов С. И. Словарь русского языка: Ок. 57000 сл. / под ред. Н. Ю. Шведовой. — М. : Рус. яз., 1987. — 797 с.
9. Русова С. Вибрані педагогічні твори : у 2-х кн. — Кн. 1 / за ред. Є. І. Коваленко, І. М. Пінчук. — К. : Либідь, 1997. — 278 с.
10. Синиця І. О. Психологія усного мовлення / Іван Омелянович Синиця. — К. : «Радянська школа», 1974.
11. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в 5 томах / Василь Олександрович Сухомлинський. — Т. 3. — К. : Радянська школа, 1977. — 670 с. — Серце віддаю дітям. Народження громадянина. Листи до сина.
12. Ушинський К. Д. Педагогічні твори в 6-ти томах / Костянтин Дмитрович Ушинський. — М. : Педагогіка, 1989. — Т. 4.